

מראי מקומות- בבא מציעא ג'

בממון שאפשר שהוא רק של א' מהם, ולימא
יהא מונח. וע"ז תי' דלא קניס ר' יוסי א"כ
יש ודאי רמאי, אבל היכא דליכא ודאי רמאי,
כרבנן ס"ל, ולכן כיון דאפשר דבהדדי
אבגהוה שפיר אמרי' יחלוקו.

(ד) **התם איכא ודאי רמאי וכו'-** כ' הריטב"א
דלפי"ז נראה דאם כ"א אומר אני ארגתיה,
א"כ יש כאן ודאי רמאי, ודין הוא שנאמר יהא
מונח עד שיבא אליהו, וכמש"כ רש"י לעיל
(ב.). אבל הביא מ"א דאפי' זה אומר אני
ארגתיה וכו' חולקין בשבועה, כיון דאפשר
דליכא ודאי רמאי, כי אע"פ שהם טוענין כן,
אני ארגתי וכו', אפשר דבאמת היא של
שניהם [ולא ביאר איך שייך זה, רצ"ע]. וכ"ש לשי' רבנן
דס"ל דמה דלא אמרי' חולקין במנה ג' הוא
משום דודאי של א' מהן הוא, הא כאן אולי
באמת של שניהם הוא, וא"כ שפיר אמרי'
דחולקין. וע"ע בתוס' לעיל (ב: ד"ה א'), שכ'
דבאני ארגתיה ודאי חולקין בשבועה, דכיון
שא' מהן טען שקר, א"כ ע"י השבועה י"ל
שיפרוש, דחשיד אממונא לא חשיד
אשבועתא.

(ה) **מאי אית לי גבי חנוני-** הק' המהר"ם שי"ף,
א"כ ה"ה בצירור דמנה שלישי יש לטעון כן,
לימא כל מפקיד כן ג"כ, מאי אית לי גבי
מפקיד האחר (וכ' דאין לחלק ולומר דשאני
בעה"ב דהו"ל כאיני יודע אם פרעתין, דגבי
חנוני מא"ל (וע' לקמן מהש"ך לענין זה)
[ולכאוף כוונתו דא"כ ע"כ תקנה דרבנן הוא דנשבע ונוטל מכח סברא
זו, וא"כ מ"ש]. ותי' דמירי דהפקידו שניהם בחדא
כריכא ולא הקפידו אהדדי, ולכן אין שייך
לומר מאי אית לי גבי'.

(ו) **הלכך תרוייהו משתבעי ושקלי מבעל הבית-**
ע' בריטב"א דביאר דכיון שהוא פשע בעצמו
להאמין כ"א מהם, א"כ בדין הוא דכ"א מהם
יכול ליטול ממנו בלא שבועה, דהו"ל כאומר
איני יודע אם פרעתין, אלא דרבנן תקנו
שבועה. ולכאוף ק', בשלמא בפועלין חייב
מעיקר הדין, שהרי יש לו חזקת חיוב לשלם
להפועלים, אבל למה חייב לשלם להחנוני
מעיקר הדין, הרי לכאוף הו"ל כאיני יודע אם

(א) **אפי' תימא סומכוס, שבועה זו מדרבנן היא**
כדר' יוחנן- כ' הרש"ש דאף בה"א של הגמ'
ידע דשבועה זו מדרבנן היא, שהרי שבועה זו
אינה א' משבועות התורה, אלא דבהה"א הי'
סבור דתקנוה רבנן השבועה משום דמשקרי,
וע"י השבועה יכולין לברר האמת, וע"ז הק'
דלפי סומכוס אין נשבעין אפי' היכא דאיכא
דררא דממונא, אלא חולקין בלא שבועה.
וע"ז תי' דזהו תקנה מיוחדת, שלא יהא כ"א
תוקף בטליתו של חברו, ולכן אין שייך להק'
דאף בדררא דממונא אין שבועה. וכ"כ
בשטמ"ק בשם תוס' ר' פרץ והרא"ש, אלא
דהוסיפו בזה עוד נקודת ביאור. דהיינו,
דעדיין יש להק', אפי' אם אמרי' דתקנה
דרבנן הוא, הא סכ"ס הי' שייך לגזור כן גם
בהא דסומכוס, דהיינו בשור שנגח את הפרה,
שיהי' צריך לישבע כדי שלא יהא מי ששורו
נגח פרה מעוברת, שלא יאמר דכבר ילדה,
וכו', ומ"ש כאן דתקנו. וכ' הני ראשונים
דשאני הכא דהוי מלתא דשכיחא, ולכן תקנו
רבנן שצריך לישבע, כדי שלא יהא כ"א הולך
ותוקף וכו' [ונדאי יהי' צריכין לברר מהו הגדר של שכיח ולא
שכיח לפי"ז, רצ"ע].

(ב) **לימא מתני' דלא כר' יוסי- העיר הרשב"א**
(ד"ה אפי'), הא כבר אוקמינן המשנה
בדאיכא למימר דתרוייהו אגבהוה, כדי
ליישב מתני' כבן ננס, וא"כ למה הק' הגמ'
דמתני' דלא כר' יוסי, אם התירוץ לזה כבר
אמרנו. וכ' דכל שאלה הי' נשאל בבהמ"ד
באנפי נפשה, ורק אח"כ סדרו השאלות על
הסדר בגמ'.

(ג) **אא"ב רבנן, התם דודאי האי מנה דחד**
מינייהו הוא, אמרי רבנן יהא מונח, וכו'- הק'
הרשב"א, למה ק' יותר לר' יוסי, הרי הגמ'
בהמשך תי' מתני' אליבא דר' יוסי בסברא
כזה, וא"כ למה נקט הגמ' דק' טפי לר' יוסי.
ותי' דסבר הגמ' דלפי הרבנן דלא קנסי, א"כ
י"ל דמה דאמרי' שם יהא מונח, הוא רק
משום שאיננו רוצין להפסיד א' בודאי, ולכן
במתני', דאין מפסידין א' בודאי, שפיר יכולין
לומר יחלוקו. אבל לפי ר' יוסי, דקניס אפי'
ממון ודאי שיש לשניהם, כש"כ שיקנוס

וע' בתוס' דביאר קו' הגמ' באו"א, דהיינו, למה אינו פטור משבועה במודה במקצת במגו שהי' יכול לכפור הכל, וע"ז תי' הגמ' דהו"ל מגו דהעזה, ולכן אינו מגו. וכ' הפני יהושע דמבואר מדברי תוס' דאמרי' מגו אף לאפטורי משבועה. וכ' די"ל לכן לא רצה רש"י לפרש כן, די"ל דס"ל דמגו לאפטורי משבועה לא אמרי'. ובאמת שי' הר"י מיגש (שבועות מה:; ד"ה איתמר) הוא דמגו לאפטורי משבועה לא אמרי'. וכ' הרמב"ן בגיטין (נ"א סוף עמוד א') דלפי הר"י מיגש ע"כ שאלת רבה אינו שיהי' נאמן במגו, אלא בכלל, מהו הביאור בהא דחייב התורה שבועה למודה במקצת ופטרו בכופר הכל, וע"ז תי' דטעם הפטור הוא משום דא"א מעיז, וע"ז הק' דא"כ מודה במקצת ג"כ אינו מעיז, וכו', וע"ש מה שהק' על ביאור זה.

(ט) **איך אדם מעיז פניו בפני בעל חובו - לפי פי' תוס' בהסוגיא, כוונת הגמ' לומר דמה דלא אמרי' מגו לאפטורי משבועה כיון דהי' יכול לכפור הכל, היינו משום דא"א מעיז פניו, וא"כ לית לי' מגו. אלא דהק' הראשונים (רשב"א, ועוד) מהא דאי' בב"ב (לו.) דבכה"ג אמרי' מגו, ותי' דמגו כי האי לא אלים לאפטורי משבועה, אולם מהני רק לפוטרו מממון. וביאר בחי' ר' שמעון (ה') ע"פ הב' עניינים שיש בדין מגו, יש מגו שהוא לברר טענת הטוען דלא משקר, דאם הי' רוצה לשקר הי' אומר הטענה הטובה יותר. ועוד יש מגו שהוא מחזק טענתו, דכיון שהי' בכוחו לזכות באופן אחר, א"כ הו"ל הדבר בחזקתו יותר. וא"כ, י"ל דהיכא דרוצה לזכות בממון ע"י המגו, אף מגו דהעזה מהני, דהא סכ"ס הי' יכול לטעון כן, וא"כ נמצא דהדבר בחזקתו טפי ושפיר מהני המגו. משא"כ בסוגיא דידן, דקו' הגמ' הוא דצריך להיות נפטר מהשבועה ע"י המגו, א"כ צריך שיהי' יכול לטעון דאם הי' רוצה לשקר הי' טוען הטענה האחרת בפועל, דרוצה להפטר משבועה ע"י בירור של המגו, ובמגו דהעזה אין שייך זה, ולכן שפיר לא אמרי' מגו דהעזה לאפטורי משבועה. אולם ע' בעליות דר' יונה (ב"ב קכח:; דכ' "שלא הי' מעיז פניו וכופר הכל כדי שנפטרנו ממון, אלא דקאמרי' חזקה לא יעז אלא כדי להפטר**

הלוייתני, וקיי"ל דברי ושמא לאו ברי עדיף. וע' ברמב"ן (מלחמות בשבועות, ל. בדפיו) דבאמת כ' דמה שצריך הבעה"ב לשלם לשניהם תקנה הוא, דמעיקר הדין אינו צריך לשלם אלא לפועלין, ואין לחנוני עליו כלום, ורק דרבנן תקנו דהחנוני נשבע ונוטל. וליישב דעת הריטב"א ודעימי', ע' בש"ך (חו"מ צ"א, י"ב) דכ' דמה דקיי"ל דברי ושמא לאו ברי עדיף, היינו משום דאוקי ממונא בחזקת מרי', ולכן דוקא היכא דשייך לומר דאוקי ממונא בחזקת מרי' אמרי' דלאו ברי עדיף, אבל הכא, דסוף סוף האי ממונא תיפוק מרשותי', א"כ לא קאי בחזקתי', ושפיר אמרי' דברי ושמא ברי עדיף, ולכן צריך לשלם מעיקר הדין.

(ז) **והעדים מעידים אותו שיש לו חמישים זוז, וכו' - כ' הרשב"א דאין העדים מעידים שעדיין לא פרע, דא"כ הו"ל עדים על ההלואה, ואם שעבודא דאורייתא, א"כ הו"ל כפירה על שעבוד קרקעות, ואין נשבע על כפירת שעבוד קרקעות. אלא הביאור הוא דהעדים מעידים שהלוהו חמישים, והוא אומר להד"ם, וכל האומר לא לוייתי כאומר לא פרעתי דמי, ובכה"ג יכולין הלקוחות לומר דאין אנו סומכין על טענתו, דדלמא לזה ופרע, וא"כ נמצא דאין כאן שעבוד קרקעות, ושפיר נשבע עליו. וע"ע ברמב"ן בשבועות (לז:;) שהביא מיש מי שאומר שתי' דבעדים, אע"פ שיש שעבוד קרקעות, אבל עכ"ז יש ג"כ שעבוד מטלטלין, ולכן שפיר יכול לישבע, אפי' אם העדים מעידים שעדיין לא פרע, משא"כ במלוה בשטר, דעיקר מה שכו' השטר הוא כדי שיהי' יכול לגבות מלקוחות.**

(ח) **מפני מה אמרה תורה מודה במקצת הטענה ישבע - פרש"י, ולא חשבו כמשיב אבידה לפטור שלא כפר בכולו. וכ' הרמב"ן דלכאוו' משמע דס"ל לרש"י דמה דמשיב אבידה פטור משבועה, היינו סברא דאורייתא. אלא דהק' הרמב"ן ע"ז, דהא רש"י כ' בכמה דוכתי דמה דמשיב אבידה פטור משבועה הוא סברא דרבנן, וא"כ מאי פריך דה"ל לפוטרו מדאורייתא מסברא דמשיב אבידה. וע' בשטמ"ק מש"כ ליישב פרש"י, וצ"ע.**

לחייבו קנס, אלא שיש ג"כ פטור, דהא יש דין חדש שהודאתו פוטרתו. אבל אין זה מראה שום קילוחא דפיו, דבעצם גם פיו יכול לחייבו קנס. וע"ע בתרומת הכרי (א', ד"ה ודע שיש [עמ' כט בהוצאת מ"י]), שהק' דלמ"ד מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור, אלמא שיש פטור מיוחד למודה בקנס, ואינו גריעותא בנאמנתו. ותי' דכיון דהיכא דאינו מחייב עצמו קרן אז אין שייך הדין דמודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור, ומ"מ אינו מחייב עצמו ע"פ הודאתו, לכן שפיר יש להביא ראיה בכה"ג לקלות נאמנות פיו (וע"ע שם מש"כ להק' מכאן על דברי הירושלמי, דס"ל דאפי' כלפי שמיא אינו חייב לשלם, אלמא דאין חסרון בנאמנות, דאי"ז שייך כלפי שמיא, אלא דין חדש הוא דצריך עדים וב"ד, ע"ש מש"כ בזה).

(ג) **מה לפיו שכן מחייבו קרבן- פי' תוס' שכן פיו** מחייבו בקרבן אפי' כנגד עדים, דאי אין עדים מכחישינן אותו, א"כ מאי קאמר תאמר בעדים, הרי עדים ג"כ יכולים לחייבו קרבן אם אינו מכחישינן. והק' השטמ"ק בשם תוס' חיצוניים ור"פ, "וא"ת כשהעדים מכחישינן אותו, היאך יסמכו הכהנים על פיו להקריב קרבן, הא הוי חולין בעזרה, וי"ל כיון דאדם נאמן על עצמו יותר מק' עדים, אם באו הכהנים להקריבו אין מוחין בידם". אולם ע' ברשב"א שנקט דהיכא דעדים מכחישים הודאתו, אז באמת אינו מביא קרבן. וכוונת הגמ' כאן דפיו מחייבו טפי מעדים, היינו דאפי' היכא דעדים מחייבין אותו, אין הביאור דבאמת עדים מחייבין אותו, אלא דכיון דעדים מעידים עליו והוא שותק, א"כ הו"ל הודאתו מחייב אותו, ונמצא דבאמת פיו מחייבו.

(ד) **והוא אומר לא אכלתי... וחכמים פוטרים-** פרש"י, שהרי ה"י יכול לומר מזיד הייתי ויהי פטור משבועה, ומה לו לשקר. הק' הרמב"ן, הא מגו במקום עדים הוא, והביא שיש אומרים דמתרצי' דיבורי' הכי, דכוונתו לומר מזיד הייתי, וזהו דעת תוס' בסוגיין. אבל הק' הרמב"ן דלא אמרי' כן בכל מגו במקום עדים לתרץ דבורו כן. ולכן כ' דיפה פרש"י דהטעם משום דדרשי' ולא שיודיעוהו אחרים, שגזה"כ הוא דצריך הוא לדעת מעצמו. אלא

משבועה, ונוח לו שישבע ולא יעיז". ומבואר מדבריו דהחילוק הוא במציאות, דכדי לפטור מממון לא יעיז, ולכן יכולין להאמינו, משא"כ לפטור עצמו משבועה, בזה אמרי' דבמציאות הוא יעיז, ולכן לא מהני המגו.

(י) **והאי בכולי' בעי דלודי לי- פרש"י, דהי' ק' להגמ',** הא כיון דחשיד אממונא חשיד אשבועתא, והשיב דבאמת לא חשיד אשבועתא, דבאמת ברצונו הי' מודה בכולו, אלא שאין בידו לפרוע, וסבר עד דהוה לי זוזי, וכו'. והק' הרמב"ן, א"כ מהו המשך הגמ', דבהעדאת עדים, דלא שייך הך סברא, ה"א דאינו נשבע, משום דחשיד אשבועתא, קמ"ל ק"ו. מאי קמ"ל ק"ו, הרי בהודאת עצמו לא חשיד אשבועה, ובהעדאת עדים חשיד אשבועה, וא"כ איך שייך ללמוד כלל מהודאת עצמו להעדאת עדים. ופי' הריטב"א בדעת רש"י דבהאי דוכתא לא נימא דחשיד אממונא, דהא איהו נמי ידע דאיכא עדים כנגדו, ואיך כפר, אלא ודאי משום השמטה עביד, ודין הוא דנרמי שבועה עלי' [נעדיין ק', דס"ס מהו הק"ו, ואולי רמו הריטב"א לזה במה שכו' דאיך כפר, הרי יודע שיש עדים, אע"כ דבא להשתמיט, ואולי באמת יש סברא טפי לומר דאשתמיט בעדים יותר מבהודאה, וצ"ע בזה].

(יא) **והאי דלא אודי, אשתמוטי הוא דקא מישתמט מיני', סבר עד דהווי לי זוזי ופרענא לי', ואמר רחמנא רמי שבועה עלי', וכו'- הק' התוס' הרא"ש (בגיטין נ"א), "וא"ת, מאחר שאינו חשוד לכפור אלא מתכוין לדחותו עד שיהי' לו לפרוע, מה עסק לשבועה הזו, הלא בודאי יפרע כשיהיו לו המעות. וי"ל משום דאיכא למיחש כיון דהתחיל לכפור ויצא מב"ד זכאי, הואיל ונדרחה ידחה ולא יפרע עוד". והמהר"ם שי"ף (שם) כ' להוכיח מכח קו' זו דנשבעים שבועה דאורייתא על הרחבת הזמן, שהרי בעצם כל השבועה הוא על הרחבת הזמן, דהא אינו חשוד שלא לשלם לגמרי, ומ"מ צריך לישבע, וא"כ ע"כ בנוגע הרחבת הזמן יש לחייבו שבועה מה"ת.**

(יב) **ומה פיו שאין מחייבו קנס מחייבו שבועה-** מכאן הק' הקצות (א', ו') לדעת האחרונים דס"ל דהיכא דאין הודאתו יכול לפוטרו מקנס, אז סומכין על הודאתו לחייבו, דלפי דבריהם, יוצא דבעצם הודאת פיו יכול

דהק' דא"כ למה צריך מגו, הא צריך לדעת מעצמו. וכ' "אפשר דהיכא דמכחישי בפירוש הודע אליו קרינן בי', שיש לו לסמוך על שנים יותר מעצמו שמא טעה" [ונמצא דאף דמגו במקום עדים לא אמרי', עכ"ז הוי טפי מסתם הכחשת עדים בהדיא, ולכאו' חיי' הוא, וצ"ע].

טו) מה אם ירצה לומר מזיד הייתי- הק' תוס', איך יהי' נאמן לומר מזיד הייתי, הא אין אדם משים עצמו רשע. ותי' דאינו נאמן לפסול עצמו, אבל הכא עושה תשובה ואינו רוצה להביא חולין לעזרה. וע' בקובץ הערות (כ"ב, א'), דביאר דכוונת תוס' הוא דכיון דבא לעשות תשובה, אי"ז השואת עצמו לרשע. וע"ש שכ' דמתוס' ביבמות (כ"ה) מבואר דהא דאאמע"ר הוא רק לענין לפסול עצמו לעדות, דאינו יכול לפסול עצמו משום שקרוב הוא אצל עצמו. אבל היכא דגם קרוב כשר, אז אין חסרון של אאמע"ר, ולכן שפיר יכול לחייב עצמו להביא קרבן. עוד הביא מהשטמ"ק כאן בשם המהר"י כ"ץ דכ' דאף דאינו נאמן לפסול עצמו, מ"מ נאמן לחייב עצמו קרבן, והבין הקו"ה דס"ל כתוס' שם.

טז) מה לע"א שכן על מה שהוא מעיד הוא נשבע, תאמר בעדים שעל מה שכפר הוא נשבע- פרש"י, תאמר בשבועה דעדים, שאינו נשבע אלא על מה שלא העידו, וכו', ומנין לך להחמיר כ"כ. וע' בריטב"א שכ' דלכאו' לשון זה מיותר הוא, וכ' דכוונת רש"י הוא לומר דודאי האי פירכא לא אתינן עלה בתורת קולא וחומרא, אלא בתורת טעמא אתינן עלה, דהא שפיר יכולין לילף מע"א מה דאי' בע"א, אבל לדון ממנו יותר ממה שיש בו לחומרא, דהיינו לחייב שבועה על מה שלא העידו, זו חומרא היא, ומנא תיתי לך, דיו לבוא מן הדין להיות כנדון [ולכאו' כן משמע גם מדברי רש"י בסוף ג.]. דכ' מה לע"א, כלומר, היכי ילפת שבועה וכו', ומבואר דבא לפרש דאי"ז פירכא רגילה בקולא וחומרא].